

SOPRONI KÖNYVESPOLC

ÖTVÖS PÉTER

Kovács József László (összeáll.
és ford.): A céltáblákat szőlő
díszítse! Szőlő- és
lövészünnepek
Magyarországon a 16–19.
században. Budapest, 2009.

A céltáblákat szőlő díszítse! Szőlő- és lövészünnepek Magyarországon a 16–19. században. Trauben sollen Scheiben zieren! Traubenfeste und Freyschiessen vom 16. bis 19. Jahrhundert in Ungarn. Összeállította, a német szövegeket fordította Kovács József László, szerkesztette Horváth Róbert, Bibliotheca Nationalis Hungariae, Budapest, 2009.

Szép könyv. Negyedréte alakú, keménytáblás, a borító (*Fábián György* munkája) a metszetekkel (köztük egy *scientia* emblémával) izgalmas keretbe foglalja a kétnyelvű címet. A cím kétnyelvű, mert a könyv is kétnyelvű. A német szövegeket, ahol lehetett, jó minőségű fotómásolatban is bemutatja a kötet, újabb nyomtatványok esetén pedig latin betűs modern átírást olvashatunk. Két latin nyelvű embléma-értelmezés részleteit is beválogatta az összeállító, *Kovács József László*, ezek eredetijét azonban nem szerepelteti a kötetben. A fordítók, nagyszerű szegedi latinisták, *Dalloul Zaynab*, *Fülöp Réka* és *Kasza Péter*, terjedelmes és fontos 18. század eleji szövegeket ültettek át magyarra, a szépen lefordított fejezetek szervesen illeszkednek a könyv kompozíciójába. A borítón és a belső címlapon olvasható címek azonban némileg zavarba hoztak, nem egyeznek ugyanis. A *Trauben sollen Scheiben zieren* valójában egy idézet Ferdinand Dobner 1698-ban kinyomtatott beszédéből (ennek fordítása a kiemelt magyar cím), és a belső címlapon helyesen került megadásra. Jelentése az, hogy a *céltáblákat szőlő díszítse*. A borítón viszont ez szerepel: *Trauben sollen Schreiben zieren*. Ennek jelentése pedig: *Az írást szőlő díszítse*. Nem tudom, hogyan alakult ez a változtatás, lehet tévedés is (a textológia számos példát ismer a szándéktalan változtatások lélektani okairól), de lehet szándékos is, akkor pedig szellemes. Tetszene nekem ez az utóbbi lehetőség, mégis azt hiszem, inkább tévedésről lehet szó: nem anyanyelvi környezetben a *schreiben* ugyanis sokkal ismertebb, mint a *Scheiben*, így jó szándékú, de értelemmódosító javítás történhetett. A kötet címeit itt most tehát nem a borító alapján adtam meg.

A könyvet jó olvasni. A lövészünnepek és szőlőművelés kultúráját középpontba állító szövegek két nagyobb, arányos fejezetbe kerültek. Az elsőben Sopron, a másodikban Budaörs kap főszerepet. Tudjuk, mutatják ezt a Szerző más írásai is, ezzel legfontosabb személyes kötődéseit jelölte meg a helytörténeti kutatások iránt évtizedek óta rendkívüli ambícióval elkötelezett Kovács József László. Az I. rész (Sopron, 16–18. század) tizenegy írást tartalmaz, ebből kilenc eredetileg német nyelvű (közülük egy kézirat). Ezek magyar fordításait, illetve az ún. gótbetűs hasonmások esetében a szövegrészlet latin betűs átírását is olvashatjuk. A két latin részlet eredetije, mint mondtam, nem szerepel a kötetben. A II. részbe (Budaörs és környéke, 19. század) tizenhárom, értelemszerűen újabb kori írást vett fel a válogató (két szépirodalmi szöveget is), ezek közül öt kétnyelvű, a német eredetiket itt is olvashatjuk. A jól strukturált kötetet Kovács József László viszonylag rövid előszava vezeti be (Polgárok és parasztpolgárok lövészünnepei), az egész kötetet viszont egy sokkal terjedelmesebb, 23 oldalas Utószó zárja, amelyben Kovács József László minden beválogatott szövegrészt jellemez, összefoglal, történelmi összefüggésbe helyez és (ahogyan szokása) további kutatási programot is kijelöl.

Bár az előszóban kirajzolódik a könyv két egysége, történik kísérlet az átvezetésre és az együttes tárgyalásra, itt mégis a soproni, időben sokkal régebbi források hangsúlyozódnak erőteljesebben. Igen, mert a kötet alapötletét jelentő ritka, mindössze két példányban ismert nyomtatvány, a soproni városbíró és polgármester Ferdinand Dobner emblémás füzetje (*Frey- und Trauben-Schiessen*, Regensburg, 1698) és az ehhez összegyűjtött Dobner versek egy „korszak egybetartozó emlékeiként olvashatók” (240. o.). Úgy látom, az első rész többi szövege ezek köré rendeződik, illusztrálja, illetve értelmezi azokat. Dobner hat lapos füzetje tényleg érdekes. A beszéd (és maga a nyomtatvány) igen jól szerkesztett, a beszéd a korabeli retorikai előírások legjobb ismeretét mutatja, míg a nyomtatvány (az emblémákkal együtt) komoly nyomdászati teljesítmény. A magyarul, majd hasonmásban, végül latin betűs átírásban közölt Dobner-beszéd után következnek – amiképp a kötet összeállítója írja: „különböző források alapján” – Dobner emblemikus versei *Sarkady Sándor* értő fordításában. A többi német szöveg magyar fordításának némely helyéhez a saját példányomban tettem ugyan bizonytalan kiegészítéseket, de ehelyütt erre nem térek ki, hiszen Kovács József László nyelvi és paleográfiai ismeretei rendkívül impozánsak, észrevételeim valószínűleg lényegtelenek. Azt is láthatjuk, milyen biztonsággal olvas (és egészíti ki) sérült kéziratot is: a soproni céllövészet rendjének (*Schützen Ordnung*) recto/verso oldalát közli fotómásolatban is (54. ill. 58. o.), az erősen szakadozott papír ellenére hibátlan átíratot ad. Ez a legrégebbi szöveg a kötetben, de nem a kronológia a rendező elv, hanem, mint mondtam, Dobner ritka becsü emblémás könyve. Ismét több forrásból összeállított feljegyzések következnek (Fegyverfogó polgárok; Bewaffnete Bürger), majd krónikarészletek

(Csányi János magyar krónikájának, illetve Johann Georg Ritter soproni krónikájának 19. századi kiadásai alapján), napló és levélkivonat, mind a város kuruc megtámadása idejéből. Ezután rövid kitérőt olvasunk, visszatekintést mintegy negyedszázaddal korábbra, Kovács József László ide helyezi ugyanis Csányi Jánosnak az 1681-es soproni országgyűlésről és I. Lipót látogatásáról írott száraz, krónikaszerű beszámolóját. Decemberben történt a császár feleségének megkoronázása, az országgyűlés 30-án délelőtt véget ért, de az éves beszámolóknak ezzel nem lehetett vége: „Ihn disen 81igsten Jahr, ist gar wenig weyn gewachxen aber sehr gut” (107. o.), jegyzi még fel a krónikás. És ez mintha a kötet kompozíciójának is összefoglalása lehetne: lövészek, harc, ünnepek és végül a szőlő s a bor. Két nagyobb fejezet zárja az első részt, az 1714-ben ugyancsak Regensburgban megjelent *Cristophori Lackneri vitae curriculum*ból, Artner Lipót és Pamer Mihály értelmezi Lackner (Dobner legendás polgármester elődjének) emblémáit.

A II. rész időben már közelebb álló személyekről és eseményekről közöl szövegeket, a legtöbb olvasó számára talán érdekesebbeket is, hiszen a Budaörs környéki, elsősorban német hagyományú szokásokról, lövészünnepekről és a szőlőművelésről három olyan tanulmány is szól, amelyek alig húsz éve, a kilencvenes években íródtak. Ez a rész is meg van komponálva. Olvashatunk a környék topográfiai leírásáról, miképpen Krúdy Gyula két szomorú-édes helyi érdekű írása is bekerült a válogatásba. De olyan szerzőtől is közöl Kovács József László megható (eredetileg német nyelven írt) visszaemlékezést, aki Budaörsön volt gyermek, emlékei vannak az ottani szüreti munkákról is, ám családjával, mint a legtöbb németnek, el kellett hagynia szülőföldjét és így emlékei inkább keserűek, mint jókedvűek lettek (*Nikolaus Seiler: Bei der Weinlese*, 1952). A szőlőművelés története és néprajza több írás témája is, ezek bizonyosan a II. rész legerősebb fejezetei. *Luntz Ottokár* (Budaörs szőlőtermesztése egykor) szakszerű felmérése, de még inkább *Kovácsné Paulovits Teréz* szorgalommal és szeretettel gyűjtött anyaga (*A szőlőművelés néprajza Budaörsön*) okozott számomra különleges szellemi élményt. Kovács József László természetesen itt is megkereste a lövészegyletek dokumentumait. Három írás is szól a helyi (vagy környékbeli) egyletekről, közülük kettő még német nyelvű.

A kötetben korabeli metszetek és fényképek is találhatók. Hasznos segítség a soproni utcák, a környékbeli falvak és városok régi és mai neveinek közlése a mellékletben. Budaörs környékéről szintén a mellékletben kapunk német-magyar konkordanciát, s a budaörsi helytörténeti kutatás számára elengedhetetlen a budaörsi határnevek itt közölt listája.

Szép és hasznos kötet, fontos értékeket közvetít és közöl egy olyan emblémás könyvet is, amelynek a szerzője, Dobner Ferninánd, sem az Új Magyar Irodalmi, sem a gondosan szerkesztett Magyar Művelődéstörténeti Lexikonban nem szerepel. Ha lesz pótkötet, ezek után oda már biztosan bekerül.